

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 29-30 (1993)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 29-30 (1993)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΕΤΟΣ 9ο ΤΕΥΧΟΣ 29-30 ΠΡΕΒΕΖΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ..... Μ. ΚΑΤΣΑΟΥΝΗΣ, Γ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Κ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Ε. ΜΠΑΝΤΕΚΑ, Κ. ΤΣΑΪΜΟΥ, Ε. ΑΦΕΝΤΟΥΛΙΔΗΣ, Ν. ΛΑΛΕΧΟΣ, Σ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Α. ΣΥΝΕΣΙΟΣ, Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ
ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ..... ΟΔ. ΜΠΕΤΣΟΣ, Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ, Ι. ΚΟΛΛΙΑΣ, Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΑΛ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΣΠ. ΣΤΑΜΟΥΛΑΚΗΣ
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ..... Ν. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ..... Μ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΑΠ. ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ..... Γ. ΚΑΒΑΓΙΑΣ, Φ. ΜΠΑΣΟΣ, ΧΡ. ΣΚΑΝΔΑΛΗΣ
ΠΟΙΗΣΗ ..... ΣΤ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ, ΘΕΜ. ΚΑΤΩΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ..... Γ. ΒΡΕΑΛΗΣ

Ιανουάριος - Δεκέμβριος 1993

Ο Εθνομάρτυρας Παπαμιχάλης Ενορίας Καμαρίνας Πρέβεζας

Ιωάννης Κόλλιας

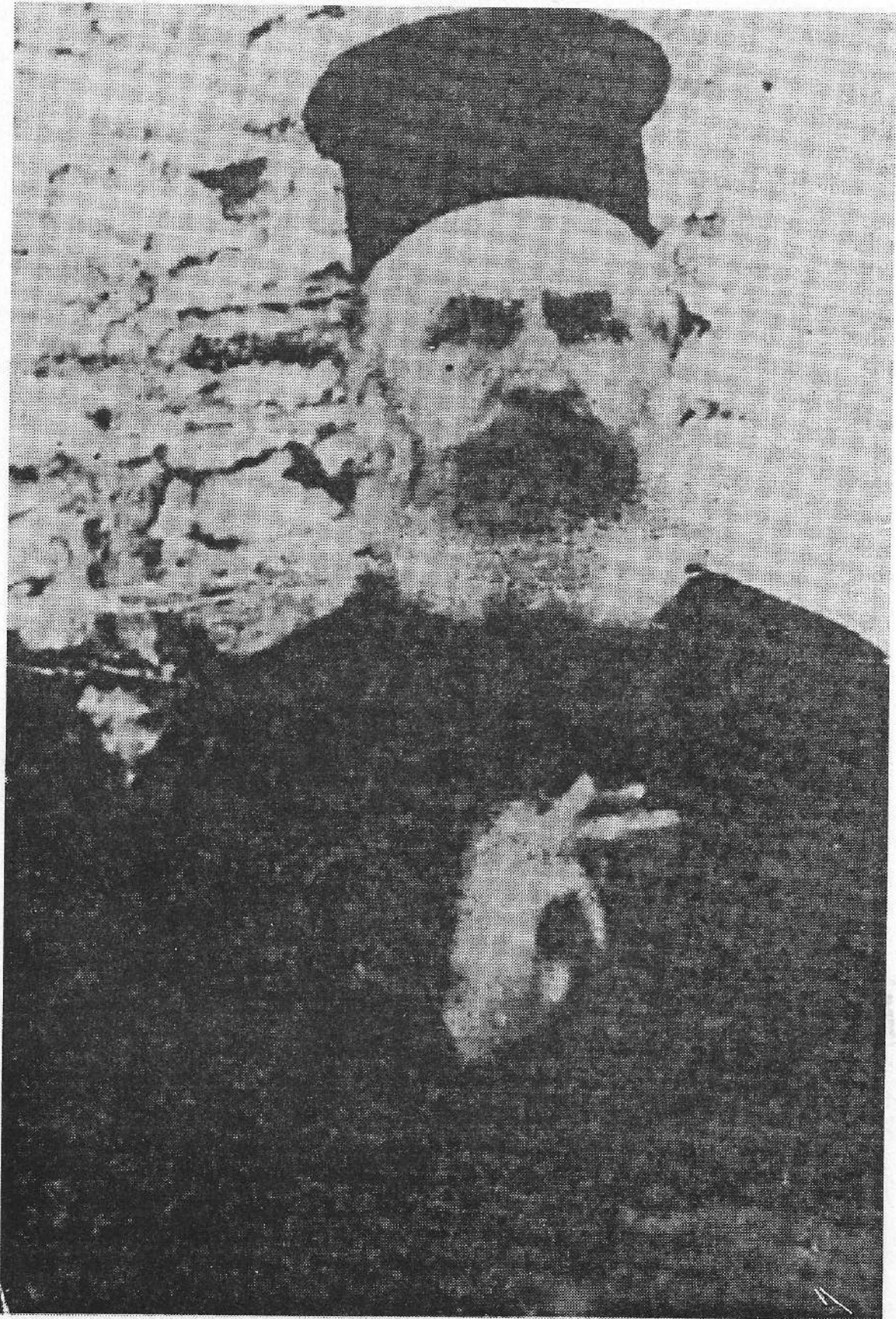
Copyright © 1970, Ιωάννης Κόλλιας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κόλλιας Ι. (2022). Ο Εθνομάρτυρας Παπαμιχάλης Ενορίας Καμαρίνας Πρέβεζας. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (29-30), 101-111. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29539>

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΛΛΙΑΣ

Ιερέας

Ο Εθνομάρτυρας Παπαμιχάλης Ενορίας Καμαρίνας Πρέβεζας

Πρόλογος

Σκοπός της παρούσης μελέτης είναι να περιγράψουμε την τραγωδία του χωριού Καμαρίνα και γενικότερα του εθνομάρτυρα Παπαμιχάλη, εφημερίου αυτής, όπως τα περιγράφουν διάφοροι ιστορικοί συγγραφείς, συμπληρώνοντας αυτά με όσα διέσωσε μέχρι σήμερα η παράδοση.

Ο ιερέας Μιχαήλ Παπαγεωργίου, ήταν κληρικός υψηλού πνευματικού αναστήματος. Με απαράμιλλο και ακέραιο εκκλησιαστικό και εθνικό φρόνημα. Με βαθειά θεολογική κατάρτιση και παιδεία. Με υποδειγματικό ασκητικό τρόπο ζωής. Με ένθεο ζήλο. Με ακαταπόνητη ιεραποστολική δράση. Και προπάντων με αγάπη πολλή και ανυπόκριτη.

Ήταν απλός, αλλά και γενναίος. Με ανυποχώρητη προσήλωση στις ιερές παραδόσεις. Σεμνός, ταπεινός και αθόρυβος, αλλά μαχητής. Με

τόλμη και παρρησία, στα εκκλησιαστικά και εθνικά θέματα.

Ο Παπαμιχάλης στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, αγωνίστηκε για την ανεξαρτησία. Διετήρησε την πίστη ως φράγμα στην ισλαμική μισαλλοδοξία. Δίδαξε και καλλιέργησε την αγάπη προς την εκκλησία, την πατρίδα και την ελευθερία. Δεν έπαψε ούτε μια στιγμή να πρωτοστατεί στον αγώνα του Έθνους.

Αυτός εμάχετο με έργα ή με λόγια εξ ίσου ισχυρά όσο και η δύναμη των όπλων. Θαρραλέος, με το όπλο στα χέρια, ήταν μπροστάρης. Γενναίος και ήρωας αξεπέραστος. Αυτός έπαιξε το ρόλο του εθνεργέτη. Αυτός πρωτοστάτησε στον τοπικό αγώνα της ανεξαρτησίας. Ήταν Άξιος και Ήρωας Κληρικός!!!

1. Ενάρετος νεαρός

Ο ιερέας Μιχαήλ Παπαγεωργίου γεννήθηκε από ιερατική οικογένεια,

το 1845 στο χωριό Καμαρίνα της Πρέβεζας. Στα χρόνια της απαισίας μνήμης Τουρκοκρατίας έζησε, τότε που «*όλα τὰ 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκων' η σκλαβιά*». Ήταν γιος του Ιερέα Δημητρίου Παπαγεωργίου και της Πρεσβυτέρας Σοφίας. Η οικογένεια ήταν πολύτεκνη, απλή και φτωχή, αλλά εργατική, φιλότιμη, φιλόθρησκη, φιλόπατρις και ενάρετη. Με αυτές τις οικογενειακές αρχές ο νεαρός Μιχαλάκης μεγάλωσε.

Οι ευσεβείς γονείς του, μέσα στη φτώχεια και την τουρκική σκλαβιά, έδιναν στο γιο τους όχι μόνο υλική τροφή, αλλά και πνευματική. Φροντίδα τους περισσή η χριστιανική διαπαιδαγώγηση του νεαρού Μιχάλη. Η πίστη ριζώνει στην ψυχή του. Μετά το δημοτικό σχολείο στο χωριό, οι γονείς του τον έστειλαν στο σχολαρχείο στην Πρέβεζα. Στη συνέχεια τον έστειλαν στη Ζωσιμαία Σχολή στα Γιάννινα, όπου και αποφοίτησε με άριστα.

Από την νεαρή του ηλικία διακρίνονταν όχι μόνον για την ευσεβεία του, αλλά και για τα πλούσια χαρίσματά του. Ζηλωτής στην Ορθόδοξη Θρησκεία και πιστός στην Εκκλησία και την Πατρίδα. Αρετές, που κληρονόμησε ασφαλώς από τους ευσεβείς γονείς του και τους σοφούς δασκάλους του, τις οποίες διατήρησε κι όταν έφθασε στην ανδρική ηλικία.

Παντρεύτηκε την Αικατερίνη Ζαχαράκη - αδελφή του Κων/νου Ζαχαράκη, οπλαρχηγού Καμαρίνας και Πρέβεζας - με την οποία απέκτησε τέσσερα παιδιά: δυο αγόρια, Δημήτριο και Γεώργιο, και δυο κορίτσια, Σοφία και Ευπραξία.

Προς τιμήν του, οι απόγονοί του

φέρουν το επώνυμο Παπαμιχαήλ και όχι Παπαγεωργίου. Η αθρόα πολιτογράφηση του 1914 τους φέρει πολιτογραφημένους - Μητρώο Κοινοτήτας - με το επώνυμο Παπαμιχαήλ απαξάπαντες και όχι Παπαγεωργίου.

Ο Ιερέας Μιχάλης, ήταν καλός πατέρας, καλός οικογενειάρχης, καλός δάσκαλος.

2. Αξεπέραστος δάσκαλος

Όταν τέλειωσε τις σπουδές του, ο Μιχάλης εργάστηκε αρχικά, σε εποχές και καιρούς δύσκολους, ως δάσκαλος στη δημοτική εκπαίδευση προσφέροντας τις πολύτιμες υπηρεσίες του στους νέους της ιδιαίτερης πατρίδας του.

Ως δάσκαλος ο Μιχάλης ήταν ο πνευματικός και εθνικός φάρος, που με το "σχολείο" του έδινε και στους άλλους το κουράγιο να πιστεύουν, πως όλα δεν χάθηκαν και πως το "ποθούμενο" δεν θ' αργήσει να γίνει πραγματικότητα. Ο δάσκαλος αυτός, συμβόλιζε την αντοχή της Ορθόδοξης Θρησκείας και της Πατρίδας εναντίον των απίστων κατακτητών Τούρκων.

Η δίψα που φούντωνε στην ψυχή του σκλαβωμένου Καμαρινιώτικου παιδιού για μόρφωση ήταν μεγάλη. Πήγαιναν να μάθουν γράμματα, στο "κρυφό σχολειό" πολύ προ της ίδρυσης της Σχολής του Αγίου Κοσμά. Η συμβολή και προσφορά στην παιδεία και την ελευθερία του Γένους, του δασκάλου Μιχάλη, ήταν μεγάλη.

3. Μουσικός Ιεροψάλτης

Ως ιεροψάλτης κατά την τοπική παράδοση, ο Μιχάλης Παπαγεωργίου είχε υπομονή και μετέδιδε στην εκκλησία της ενορίας και στο σχολείο προς τους μαθητευόμενους νέους ιε-

ροψάλτες, ότι είχε μάθει στη Σχολή και συλλέξει από τη συνεχή μελέτη στα βυζαντινά μουσικά κείμενα. Στην τεχνική των ήχων είχε τα κλειδιά για να ανοίγει μπροστά στα διδασκόμενα παιδιά κατά την εκτέλεση των κλασικών μουσικών μαθημάτων.

Επίσης ο σεβαστός και ταπεινός Μιχάλης ήταν ιεροψάλτης άμισθος στην εκκλησία της Καμαρίνας, πραγματικός άρχοντας στο ιερό στασίδι με φωνή στεντόρεια και χειμαρρώδη.

Όταν έψελνε, μετέφερε τη θεολογία στις ψυχές των πιστών, που σκιρτούσαν από αγαλλίαση. Είχε κατανοήσει ότι η ψαλτική τέχνη ολοκληρώνεται, όταν κινείται στη Θεία... Πνευματική σφαίρα. Διακρίνονταν για την αρετή, το ήθος, την προσήλωσή του στα νάματα και τις αρχές της Ορθοδοξίας. Διακρίνονταν για την αγάπη προς την Εκκλησία, την οποία υπηρέτησε αμισθί ως βυζαντινός μουσικός Ιεροψάλτης.

4. Υπεράξιος Κληρικός

Ο Μιχάλης, φλεγόμενος από τον ιερό πόθο να υπηρετήσει το Άγιο Θυσιαστήριο, αξιώθηκε να εισέλθει ενωρίς στις τάξεις του Ιερού Κλήρου και να διακονήσει με ιεραποστολικό ζήλο και αυταπάρνηση ως Ιερέας της Ενορίας Αγίου Βασιλείου Καμαρίνας.

Ήταν η εποχή, που επιστρατεύονταν εκλεκτά πρόσωπα, για να υπηρετήσουν ως ορθόδοξοι κληρικοί την Εκκλησία.

Όταν, χάριν του Θεού και χωρίς ο ίδιος να το επιδιώκει, κλήθηκε να ανέλθει στο ιερωσύνης αξίωμα, δέχθηκε το κάλεσμα ως καλός στρατιώτης Χριστού. Σε ηλικία 30 χρόνων χειροτονήθηκε το 1875 Ιερέας από τον Μητροπολίτη Σεραφείμ Ξενόπου-

λο, για την Εκκλησία Αγίου Βασιλείου του χωριού του.

Και από το νέο αυτό υπουργήμα συνέχισε με τον ίδιο ζήλο και αποφασιστικότητα την πνευματική και εθνική δράση του και αναδείχθηκε άξιος-υπεράξιος Ορθόδοξος Κληρικός. Από το έτος 1875 μέχρι και το 1897 ιεράτευσε ευδοκίμως.

Ο Παπαμιχαήλ, ήταν ευλαβής λειτουργός, αλλά και επιμελής και θαρραλέος κήρυκας του λόγου του Θεού. Διάβαζε Γραφές αλλά και πνευματικά βιβλία και προετοιμαζόταν και κήρυττε το λόγο του Χριστού. Με παρρησία ήλεγχε κακά και κακούς. Δεν υπολόγιζε τις αντιδράσεις ψευδοτούρκων και ισχυρών της εποχής του. Υπολόγιζε το Θεό, τη συνείδησή του και τα μετά θάνατο...

Αυτός, μέσα στην Ενορία ήταν το κύτταρο του Εκκλησιαστικού Οργανισμού, αποτελούσε τον πυρήνα, γύρω από τον οποίο κινούνταν η όλη ενοριακή ζωή. Ήταν υπεύθυνος ηγέτης, οργανωτής, εμπνευστής και καθοδηγητής της Ενορίας. Η Εκκλησία του εμπιστεύθηκε το βαρύ έργο της διαποιμάνσεως της Ενορίας και το έργο αυτό πρέπει να γίνεται με κόπο και μόχθο, με πόνο και δάκρυ πολύ. Με τη διαποίμανση και την υπευθυνότητα εκείνη που φθάνει μέχρις αυτοθυσίας. Τέτοιος ήταν ο δραστήριος Παπαμιχάλης στην αποστολή του.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας κατόρθωσε όχι μόνο να επιβιώσει, αλλά και να αναζωπυρωθεί εκκλησιαστικώς και οικονομικώς. Έτσι και με το θεσμό της Ενορίας κατόρθωσε να διατηρήσει αλώβητη την Ορθόδοξη πίστη!

Υπηρέτησε την Εκκλησία και όχι

υλικά ατομικά συμφέροντά του. Υπήρξε ανιδιοτελής και αφιλόργυρος. Υπήρξε ορθόδοξος λειτουργός, όχι επαγγελματίας κληρικός. Και έγγαμος και οικογενειάρχης, ηρκείτο στην απόδοση των κτημάτων και ελαιώνων του και δεν εισέπραττε σιτάρια, καλαμπόκια ή χρηματικά τυχερά, από τους ενοριίτες του!...

5. Αφανής Φιλάνθρωπος

Ο πόνος που εμάστιζε την καρδιά του ήταν το χωριό του, οι αγαπημένοι χωριανοί του. Στις ακούραστες συχνές επισκέψεις και συμβουλές του εκοσμείτο, ομολογουμένως, από μια σπάνια αρετή, την αφιλαργυρία. Κανείς δεν μπορούσε να πει για φιλαργυρία ή πλεονεξία.

Επίσης, το υπέρ των απόρων ενοριτών του ενδιαφέρον υπήρξε αδιάπτωτο. Πολλοί των ενοριτών εγνώρισαν κατά καιρούς τη συμπαράσταση του στις ανάγκες τους, που ήταν οικονομικές. Χρηματοδοτούσε φτωχές οικογένειες και άπορες κοπέλες προς αγορά ειδών προίκας...

Εγνώρισε, ως ιερέας πολλές στερήσεις. Καίτοι με πολυμελή οικογένεια, δεν κατεβλήθη. Εσφυρηλάτησε τον χαρακτήρα του γενόμενος πρσός και γαλήνιος και νίκησε ή κατέβαλε τη φτώχεια...

Πλην της προσωπικής, ταπεινής ελεημοσύνης του, ο Παπαμιχάλης μαζί με τους επιτρόπους, κάθε παραμονή Χριστουγέννων και Πάσχα, περιφέρονταν στα πλούσια σπίτια της Ενορίας, για να συνάξουν ότι προαιρείται ο καθένας και από τα έσοδα της Εκκλησίας της Ενορίας. Τέλος τα συναγμένα διάφορα τρόφιμα και χρήματα τα διένειμαν στις φτωχές οικογένειες της Καμαρίνας.

6. Θερμότατος αγωνιστής

Τον Ιερέα Μιχαήλ, τον στόλιζαν πολλές χριστιανικές αρετές και είχε βαθειά συναίσθηση στα καθήκοντά του προς την Εκκλησία και την Πατρίδα. Μέσα στην τουρκική σκλαβιά και την τρομοκρατία τότε, βρήκε τη δύναμη ν' αντιτάξει στους Τούρκους κατακτητές τον ηρωικό πατριωτισμό του, για τη διάσωση της Θρησκείας και της Πατρίδας του! Η στάση του ήταν υποδειγματική. Αγωνίστηκε για την Ορθόδοξη πίστη των Χριστιανών και την Εθνική Συνείδηση των Ελλήνων. Αγωνίστηκε σκληρά για να δει ελεύθερη την Καμαρίνα... την Πατρίδα του! Η στάση του ήταν φανερή και ενεργητική για τους Καμαρινιώτες... και Πρεβεζάνους!

Ο Παπαμιχάλης στάθηκε ο ακρογωνιαίος λίθος, που στήριξε την Ορθόδοξη πίστη και Εκκλησία. Έγινε η λίμα για έφθειρε λίγο λίγο την αλυσίδα της δουλωσύνης. Οδήγησε το Καμαρινιώτικο ποίμνιο από την πίκρα και το σκοτάδι της ραγιαδοσύνης κατευθείαν στην αιθρία και το άστραμα του 1897...

Χρόνια τροφοδοτεί με την ανόθευτη πνευματική τροφή και υφαίνει την αρετή που σαν φτάσει η αγία ώρα θα γίνει το φλάμπουρο της Λευτεριάς, η μεγάλη πράξη της θυσίας!

Στις σκληρές εθνικές ημέρες σέκονταν με πόνο και στοργή πατρική κοντά στο σκλαβωμένο ποίμνιό του φύλακας. Τρέχει, μέρα νύχτα, στην Ενορία και στη Μονή Ζαλόγγου, μιλά και συμβουλεύει!

Μέσα στην πίστη τη Χριστιανική αρχίζει να περιλαμβάνει και την πίστη την πατριωτική. Γίνεται ο Εθνικός Απόστολος του "Εθνικού Κομιτάτου".

7. Θαρραλέος πατριώτης

Η εποχή της Εφημερίας του Παπαμιχάλη συμπίπτει με την έναρξη του Ελληνικού Απελευθερωτικού Αγώνα της περιφέρειας Πρέβεζας και της Ηπείρου. Στην υπόδουλη χώρα είχαν συγκροτηθεί αντάρτικα σώματα με το μοναδικό σκοπό, να εποπτεύουν στο εσωτερικό. Η περιοχή μας ετέλει υπό τον έλεγχο του οπλαρχηγού Καμαρίνας, Κώστα Τζώρτζη ή Ζαχαράκη.

Ο Παπαμιχάλης μυήθηκε στο "Εθνικό Κομιτάτο" και στη συνέχεια μύησε πολλούς της Ενορίας Καμαρίνας. Ήταν θερμός πατριώτης και σε άκρον Ελληνολάτρης. Ίδρυσε στο χωριό γραφείο του "Εθνικού Κομιτάτου" ορκίζων εγγράφως και προτρέπων τους νέους να πλαισιώσουν τους εθελοντές αγωνιστές...

Μπροστάρης τότε, συνεκέντρωσε τους παλμούς του πολυπαθούς εκ της μακροχρονίου τουρκικής σκλαβιάς ποιμνίου του. Οι ελπίδες που εσχημάτισε περί του μέλλοντος της ελληνικής πατρίδας ανεκούφιζαν τη θλίψη του.

Ήταν, αποφασιστικός και θαρραλέος. Ορκισε και ανέγραψε πάνω από τριακόσιους για τα ανταρτικά, πολλών των οποίων τα ονόματα βρέθηκαν στο ημερολόγιό του. Ενεθάρρυνε τους αγωνιστές με τα κηρύγματά του, στήριζε το ηθικό τους και φρόντιζε για την οικονομική τους ενίσχυση.

Με συνεργάτες, τότε, τον Καμαρινιώτη Κώστα Τζώρτζη ή Ζαχαράκη και τον Μητροπολίτη Γαβριήλ, ο Παπαμιχάλης άρχισε την τολμηρή και θαρραλέα δραστηριότητα...

Κατά μυστική εντολή του Μητρο-

πολίτη Γαβριήλ έπαιρνε τότε, απόρρητες επιστολές και τις μετέφερε μέσα στο καλυμαύχι του, στη Μονή Ζαλόγγου και τις παρέδιδε στον οπλαρχηγό Κώστα Τζώρτζη ή Ζαχαράκη. Στην επιστροφή έπαιρνε από αυτόν απαντητική επιστολή και πληροφορίες για το Μητροπολίτη του στην Πρέβεζα.

Με τόλμη και αποφασιστικότητα έλαβε μέρος ανυποψίαστος, στη μεταφορά όπλων από τις υπόγειες αποθήκες του Μητροπολιτικού Μεγάρου, κινδυνεύοντας υπέρ του Έθνους μας!

Τα όπλα ήταν λυμένα και τοποθετημένα μέσα σε ξύλινα κιβώτια και πάνω σκεπασμένα με κεριά - για τα ύποπτα μάτια των Τούρκων. Τα φόρτωνε στα ζώα βοηθούμενος από μοναχούς και τα μετέφεραν στη Μονή Αγ. Δημητρίου Ζαλόγγου. Εκεί, τα παρέδιδε στον οπλαρχηγό Κώστα Τζώρτζη ή Ζαχαράκη και αυτός στη συνέχεια τα μοίραζε στις Εθνικές Ομάδες του!...

8. Κληρικός Ηρωικός

Με την ευκαιρία του ελληνοτουρκικού πολέμου, το 1897, έγινε σ' όλη την Επαρχία Πρέβεζας εξέγερση υπό την αρχηγία του Κων/νου Τζώρτζη ή Ζαχαράκη, στην Καμαρίνα. Οι αντάρτες συγκεντρώθηκαν στη Μονή Αγ. Δημητρίου Ζαλόγγου και ορκίστηκαν μετά τη θεία λειτουργία τον όρκο των πολεμιστών από τον εφημέριο Καμαρίνας Παπαμιχάλη, ο οποίος και ευλόγησε τα όπλα τους...

Κατόπιν, οπλίσθηκαν οι αντάρτες και διαχωρίστηκαν σε δυο τμήματα. Το ένα τμήμα ώρμησε προς τον κάμπο της Λάμαρης, αποκλείοντας το δρόμο Λούρου-Πρέβεζας και το άλλο προς Ιμάμ Τσαούς (Άγιο Σπυρίδωνα).

**Ο Κων/νος Τζώρτζης ή Ζαχαράκης, Αρχηγός της Καμαρίνας το 1897
και Οπλαρχηγός το 1912-13**

Εκεί, ο αρχηγός Κων/νος Τζώρτζης ή Ζαχαράκης με 150 αντάρτες κατέλαβαν το τουρκικό κάστρο και αμύνθηκαν για αρκετές μέρες στις επιθέσεις των Τούρκων, με σκοπό να βοηθήσουν την προέλαση των ελληνικών στρατευμάτων από την Άρτα προς Φιλιπιάδα και Πρέβεζα... αλλ' ανεπιτυχώς.

Προ των αλληπάλληλων επιθέσεων και του αριθμού των εξορμούντων Τούρκων οι ολίγοι υπερασπιστές ένοπλοι αντάρτες της Καμαρίνας υπερασπίζοντας το έδαφος πιθαμή προς πιθαμή αποσύρθηκαν στο χωριό τους και παρασκεύασαν την άμυνά τους στο Ζάλογγο με την απόφαση να αντισταθούν μέχρις εσχάτων...

Από το βράδυ της 22 Απριλίου 1897 τα γυναικόπαιδα του χωριού αποσύρθηκαν στο Ζάλογγο. Προτίμησαν την καταστροφή από την ατίμωση και υποταγή. Τον άμαχο πληθυσμό συνόδευσε - σαν άλλος Μωυσής ο Παπαμιχάλης Εφημέριος Ενορίας Καμαρίνας. Ακολουθούν 300 περίπου αντάρτες Καμαρινιώτες με αρχηγό τον Κων/νο Τζώρτζη ή Ζαχαράκη. Και ανεβαίνοντας στη Σκάλα Ζαλόγγου κατέληξαν στην παλιά Μονή του Αγίου Ταξιάρχη...

Ο καλός Ιερέας, είχε φροντίσει κατά την έξοδο από το χωριό τους, να πάρει για το ποίμνιό του αρκετά τρόφιμα - ψωμιά ελιές κρεμμύδια - ώστε να μην τους λείπουν, στις εξόριστες μέρες, πάνω στο Ζάλογγο. Επίσης, οι μοναχοί της Μονής τους παρεχώρησαν, στέγη, τροφή, προστασία, προς παρηγοριά αυτών, προς καθούραση και διατήρηση ζωηρής της ελπίδας για επαναπατρισμό στα σπίτια τους με την πρώτη ευκαιρία.

Δυστυχώς όμως, το πρωί της 23 Απριλίου 1897 τα τουρκικά στρατεύματα εξόρμησαν προς την Καμαρίνα. Μπαίνοντας στο χωριό, το οποίο βρήκαν έρημο κατοίκων άρχισαν να αρπάζουν και να λεηλατούν τα σπίτια, τα οποία αφού απογύμνωσαν τα επιρπόλησαν.

Δεν εσεβάστηκαν ούτε την εκκλησία της Ενορίας, Άγιο Βασίλειο, την οποία επιρπόλησαν μαζί με τις ιερές εικόνες...

Μετά την ολοκληρωτική καταστροφή της Καμαρίνας, ένα τμήμα Τούρκων άρχισε να ανηφορίζει προς το Ζάλογγο, καταδιώκοντας τις οικογένειες και τους αντάρτες Καμαρινιώτες. Βλέποντας οι αντάρτες τους Τούρκους, αμέσως σηκώθηκαν όλοι και στη συνέχεια αποφάσισαν, να χωριστούν οι ένοπλες ανταρτικές δυνάμεις σε δυο τμήματα.

Οι 110 άνδρες, ως εμπροσθολακή με αρχηγό τον Κων/νο Τζώρτζη ή Ζαχαράκη να συνοδέψουν τα γυναικόπαιδα ως το χωριό Σέσοβο (Πολύβρυσο), για να διαφύγουν την αιχμαλωσία. Και οι 40 άνδρες, ως οπισθοφυλακή με αρχηγό τον Ιερέα Μιχαήλ Παπαγεωργίου να καταλάβουν τις θέσεις γύρω από τη Σκάλα και τους βράχους του Ζαλόγγου και να αντισταθούν στα τουρκικά στρατεύματα.

9. Εθνικός Μάρτυρας

Ο Παπαμιχάλης με το σταυρό στο χέρι φώναξε από τη ράχη: αρματωθείτε όλοι παιδιά, προτού αρχίσει η μάχη. Κουράγιο παιδιά, πιάστε τα ταμπούρια. Με προσοχή να προχωρείτε, κανείς τους τάφους των ηρώων Σουλιωτών να μη πατήσει, κοιμούνται δεν απέθαναν κι' ας είναι ξαπλωμένοι...

Εμπρός παιδιά εφώναξε και πάλι ο Παπαμιχάλης - που είχε ανδρεία την του Παπαφλέσσα και του Σαμουήλ Σουλίου - είμαστε στην καταγωγή Έλληνες Ηπειρώτες. Του Αλεξάνδρου συγγενείς, του Πύρρου που κατέστρεψε όλη την Ιταλία. Εδώ Σουλιώτες ήρωες στους βράχους σκοτωμένοι...

Και όταν είδαν τους Τούρκους να ανηφορίζουν στη Σκάλα Ζαλόγγου, τότε άρχισε η ιστορική μάχη. Μετά από αλλεπάλληλες επιθέσεις του εχθρού κάμφθηκε η αντίσταση των ολίγων πάνω από τη Μονή Αγ. Δημητρίου Ζαλόγγου.

Συνήφθη εκεί σφοδρή μάχη κατά την οποία έπεσαν ηρωϊκώς μαχόμενοι τριάντα δύο (32), τέσσερις τραυματίστηκαν και αιχμαλωτίστηκαν και εκρεμάσθηκαν.

Μεταξύ των σκοτωμένων εκεί, συμπεριλαμβάνεται και ο Ιερέας Μιχαήλ, εφημέριος Καμαρίνας, ο οποίος ηρωϊκώς μαχόμενος έπεσε στη Σκάλα του Ζαλόγγου, "υπέρ πίστεως και πατρίδος" ως ήρωας και άξιος κληρικός! Ενώ η ψυχή του πάμφωτη και μακαριστή φτερούγιζε προς τα ύψη, κι εισήλθε με χαρά ανείπωτη στα υπερουράνια σκηνώματα της Βασιλείας του Κυρίου του Ιησού Χριστού, στο Ουράνιο Θυσιαστήριο των αγίων Ιερέων και Λειτουργών.

Αιωνία θα παραμείνει η μνήμη του ήρωα Ιερέα Μιχαήλ Παπαγεωργίου Καμαρίνας που με το αίμα του πότισε κι αυτός με τη σειρά του, τους βράχους του Ζαλόγγου και το αίμα του ενώθηκε με εκείνο που προ εκατό περίπου ετών έχυσαν στο ίδιο μέρος οι Σουλιώτες και Σουλιώτισσες, των οποίων το αίμα άφθονο έτρεξε

και επότισε την άγονη τούτη γη, από την οποία βλάστησε το αγλαόκαρπο δέντρο της Ελευθερίας!...

Μετά τη μάχη, την εξόντωση του Ιερέα Μιχαήλ και των 32 ανδρών Καμαρινιωτών, οι μανιακοί Τούρκοι έγιναν κύριοι του Ζαλόγγου. Μπήκαν στη ιστορική Μονή Αγ. Δημητρίου και διέπραξαν σ' αυτή βέβηλες πράξεις.

Σκότωσαν πρώτα τους Μοναχούς Αθανάσιο Ντουραχάνη και Νικόλαο Κατσούπη. Στη συνέχεια εμόλυναν όλα τα ιερά σκεύη και άμφια.

Εξόρυξαν κατόπιν με τη λόγχη - ως βλέπομε εντός του Ιερού Ναού - τους οφθαλμούς των Αγίων, στις ωραίες τοιχογραφίες, έργο του 1816.

Έκαψαν εντός του Ιερού Ναού - φαίνονται ακόμη επί του δαπέδου τα ίχνη - τις δεσποτικές και λοιπές φορητές εικόνες, κι έψησαν στη θράκα τα αρνιά τους. Και τέλος έβαλαν φωτιά σε όλη την Μονή. Διασώθηκε μόνο ο ιστορικός Ιερός Ναός της!

Μετά την ηρωϊκή μάχη στη Σκάλα του Ζαλόγγου και τις βέβηλες πράξεις οι μανιακοί Τούρκοι επέστρεψαν στις βάσεις τους. Την άλλη μέρα, 24-4-1897, οι διασωθέντες πολεμιστές Καμαρινιώτες και ιερείς της περιοχής - Κρουοπηγής, Ωρωπού και Πολύβρυσου - έτελεσαν στην παλιά Μονή του Ταξιάρχη τη νεκρώσιμη ακολουθία και τους ενταφίασαν. Μαζί με τους ηρωϊκούς πεσόντες ετάφη δίπλα στην εκκλησία και ο ποιμένας τους Εθνομάρτυρας Παπαμιχάλης.

Ο Εθνομάρτυρας Παπαμιχάλης - κατά τη γνώμη μου - έπρεπε να τιμηθεί από την Εκκλησία και Πολιτεία, με Μνημείο ή Άγαλμα, για να θυμίζει το παρελθόν και να διδάσκει το μέλλον!...

Αναφέρω συμπληρωματικά απόσπασμα ηρωικού διαλόγου του Ιερέα Παπαμιχάλη από το 3ο μέρος ιστορικής αναδρομής του συνταξιούχου δασκάλου Σπύρου Β. Ντούσια με θέμα: **“Σουλιώτες-Ζάλογγο” (ιστορία, παράδοση, ερωτηματικά)**, που δημοσιεύτηκε σε παλαιότερα τεύχη (6, 7, 8) του περιοδικού:

«Ο ήρωας αυτός, ταμπουρωμένος στο μετερίζι του, μπροστά απ' το εκκλησάκι των αγίων Ταξιάρχων ή και μέσα σ' αυτό (διαφορετικές εκδοχές), χτυπούσε τους Τούρκους και σκότωσε αρκετούς. Οι Τούρκοι προσπαθούσαν να τον πιάσουν ζωντανό και σίγουρα αν το πετύχαιναν, θα επαναλαμβάνονταν το δράμα του Διάκου. Και έμεινε απ' την παράδοση όπως τον μολόγαγαν οι Τούρκοι, ο παρακάτω διάλογος... Τούρκων και Παπαμιχάλη:

- Παραδόσου παπά, σ' έχουμε κλεισμένο.

- Μπαμ, παπάς.

- Δε σε χαλάμε, παπά.

- Μπαμ, παπάς.

- Μπέσα για μπέσα, παπά.

- Μπαμ, παπάς.

(Δηλαδή σαν απάντηση ο παπάς σημάδευε και ντουφέκιζε).

Τελικά, όπως είπαμε, σαν άλλος Παπαφλέσας έπεσε ηρωικά.

Κρίμα ν' αγνοηθεί τόσο πολύ η θυσία του και να μη στηθεί ακόμα μια ανα-

μνηστική πλακα με τ' όνομά του στον τόπο που έπεσε. Κι ένα στεφάνι δάφνινο κι ένα τρισάγιο θα το δεχόταν, όπως το δέχονται και οι Σουλιώτισσες, όταν κάθε χρόνο τις θυμούμαστε με τις εκδηλώσεις τους Ζαλόγγου.

Η Καμαρίνα, με τις τόσο τίμιες αγωνιστικές παρουσίες της στους εθνικούς αγώνες, γιατί τον ξέχασε; Μήπως υπάρχει πρόβλημα να βρεθεί και ν' αναγνωριστεί το μνήμα του; Ως τα τελευταία, αχνό ορόσημο απ' το πέρασμα του χρόνου, ήταν τα μικρά λιθαράκια εδώ κι εκεί γύρω, γύρω, πού 'δειχναν το πρωτόγονο σχήμα του. Ταπεινό το μνήμα του, ταπεινός κι ο ήρωας μύστης της ιερωσύνης, αλλά περήφανος Έλληνας, αγναντεύει τον κόσμο και τις Αρχές που κάθε χρόνο ανεβαίνουν εκεί ψηλά στο περήφανο και δοξασμένο βουνό, χωρίς παράπονο γιατί αγνοήθηκε τόσο. Αλλά οι αγωνιστές, αγωνίζονται για την ιδέα και πέφτουν χωρίς να ζητάνε ανταμοιβή για τη θυσία τους.

Αγναντεύει χωρίς ζήλεια, την υπέρμετρη επιβλητική προβολή των μαρμαρωμένων Σουλιωτισσών που κι αυτές για το ίδιο ιδανικό έπεσαν, για το ίδιο ύψιστο αγαθό, για το ιδανικό της Ελευθερίας.

Εμείς όμως οι κατοπινοί, πρέπει να μη τους ξεχνάμε. Να μένουν εθνικά σύμβολα, για τον εθνικό φρονηματισμό μας, που μας είναι τόσο απαραίτητος.»

10. Άξιος γιός

Οι απόγονοι του Παπαμιχάλη, για τους αγώνες τους, τις θυσίες και την αυταπάρνησή τους, κατά τους άτυχους πολέμους του 1897, συνέχισαν τις ευγενείς παραδόσεις του Γένους μας και συνετέλεσαν και αυτοί με τη

σειρά τους να απαστράψει η φαινή και παρήγορος Μεγάλη Ιδέα του Ελληνισμού. Αποτέλεσμα υπήρξαν οι νικηφόροι απελευθερωτικοί αγώνες του 1912-1913 οι οποίοι μας χάρισαν την ελευθερία και μας λύτρωσαν από την μακραίωνη τουρκική σκλαβιά.

Δημήτριος Παπαμιχαήλ, τραυματισθείς στη Μάχη της Νικόπολης (20-10-1912)

Κατά την απελευθέρωση της Πρέβεζας, στις 20 Οκτωβρίου 1912, στη μάχη της Νικόπολης, τραυματίστηκε σοβαρά ο Δημήτριος Παπαμιχαήλ από την Καμαρίνα - πατέρας των συμπολιτών μας Γεωργίου και Κων/νου Παπαμιχαήλ - αντάξιος γιος του φονευθέντος κατά την ιστορική μάχη του Ζαλόγγου το 1897.

Επίλογος

Κλείνοντας τη μικρή εργασία μας ζητούμε την επιεική κρίση των αναγνωστών μας για τυχόν παραλείψεις που ίσως έγιναν. Την παρούσα βιογραφία του Εθνομάρτυρα Παπαμιχαήλ τη σταχυολογήσαμε από διάφορες ιστορικές πηγές και τη διασωθείσα μέχρι σήμερα παράδοσή μας.

Ο Παπαμιχαήλ, ήταν γνήσιος κληρικός και άξιος εφημέριος της Καμαρίνας, ποιμένας της εκκλησίας

της. Και την εσωτερική ιεραποστολή εκπλήρωσε και την υπόθεση του ελληνισμού υπηρέτησε. Η παρουσίαση εδώ προσώπου της ιερωσύνης δεν είναι απλώς μια πράξη, ένα καθήκον, αλλά πολύ περισσότερο είναι Τιμή!

Η ιδιαίτερη πατρίδα του τον τιμά ως Άξιο τέκνο της άριστα πράξαν, ιδιά σε χαλεπούς καιρούς σκλαβιάς.

Εμείς οι σημερινοί και αυριανοί Πρεβεζάνοι, απόγονοι εκείνων που με άπειρες θυσίες και απaráμιλλη ανδρεία αγωνίσθηκαν για να μας παραδόσουν Θρησκεία και Πατρίδα Ελεύθερη, ας είμαστε ευγνώμονες και υπερήφανοι συνάμα για τους αγώνες και τις θυσίες των Κληρικών και Λαϊκών και ας προσπαθήσουμε και εμείς να φανούμε αντάξιοι εκείνων όταν η Ορθόδοξη Εκκλησία μας και η Πατρίδα μας ζητήσουν τη συνδρομή μας!..

Το Καθολικό της Μονής του Ταξιάρχη και ο τάφος του Εθνομάρτυρα Ιερέα Μιχαήλ από την Καμαρίνα, όπως είναι σήμερα